

Zijn, denken en bewegen in een grenzeloze wereld

drs.ir. Tibor Goossens

Cyberspace tast af in hoeverre de virtuele wereld ingrijpt op ons bestaan, en hoe we hierover kunnen denken. Vanuit verschillende invalshoeken verkennen de auteurs wat deze ontwikkeling inhoudt en wat ze doet met onze menselijke identiteit, onze lichamelijke, en onze religieuze en kunstzinnige verbeelding.

Cyberspace is een figuurlijke ruimte, die ontstaat door de wereldwijde koppeling van informatie, computers, en hun gebruikers. Het is een wereld vol informatie, beleving, sensaties, religieuze gewaarwordingen, wisselende identiteiten, en schijnbaar zonder fysieke beperkingen. In ons dagelijks leven is deze ruimte overal aanwezig. Ze heeft niet alleen een ingrijpende invloed op ons doen en laten in de wereld, maar ook op ons wereldbeeld en ons zelfbegrip. Daarmee raakt cyberspace aan onze cultuurgeschiedenis als geheel. Het leven wordt zowel ten goede als ten kwade erdoor veranderd, en het roept tegenstrijdige reacties op.

De virtuele wereld biedt de mogelijkheid om, ongehinderd door tijd en afstand, met bekenden en onbekenden te communiceren. Zo ontstaat een sociale omgeving waarin spelenderwijs identiteiten kunnen worden aangenomen en afgeworpen. De relatieve anonimiteit en open toegankelijkheid maken het mogelijk met deze verschillende identiteiten te experimenteren. Bijzondere interesses kunnen in een onbegrensde veelheid aan virtuele gemeenschappen in de praktijk worden gebracht, en hierbij wordt men niet gehinderd door het verplichtende karakter, dat het dagelijks leven kenmerkt.

Snelheid van handelen is belangrijker dan zorgvuldige reflectie in een wereld waarin alles voortdurend verandert. Dit betekent een flinke omslag voor diegene die meent dat wijsheid in steen gebeiteld is. De laatmoderne burger spiegelt zich niet meer aan persoonlijke eenheid en innerlijke consistentie, maar aan de maakbare identiteit zoals we die kennen uit de hedendaagse media. Men beseft dat er een veelvoud aan sociale netwerken bestaat, elk met haar eigen regels en verwachtingen, waaraan men tijdelijk zou kunnen participeren. De notie van een vaste identiteit wordt verruild voor die van een maakbare identiteit.

Een andere centrale vraag in de bundel is of het menselijk zinverstaan kan worden losgekoppeld van het lichaam. Sommige stromingen in denken en wetenschap zien in de ontwikkeling van cyberspace een uitgelezen kans om de scheiding tussen ziel en lichaam te realiseren. Zij zien kennis als iets dat losstaat van het lichaam. Enkele bijdragen bepleiten daartegen dat lichamelijke een voorwaarde is voor zinverstaan. Het lichaam blijkt sterk bepalend voor onze persoonlijke identiteit, zeker omdat veel aspecten ervan zoals zintuiglijke gewaarwording, emoties, en karaktertrekken, zelf in belangrijke mate lichamen zijn. Alleen in een wereld waarin lichamelijke en materialiteit het vertrekpunt vormen, zou een mens naar buiten kunnen uitstaan en zich kunnen laten raken. Bij het verliezen van het lichaam gaat de mens verloren.

Wel kan cyberspace onze blik op lichamelijke veranderen en daarbij het lichaamsbesef uitbreiden, zoals een sporter ook zijn tennisracket kan ervaren als deel van zichzelf. Daarnaast is men qua aanwezigheid niet meer beperkt tot die ruimte waar zich het lichaam bevindt. Cyberspace haalt in dit opzicht dus niet onze lichamelijke onderuit, maar wel onze beperkte opvatting daarvan.

Hoewel cyberspace niet in zichzelf goed of slecht is, kan men proberen de ontwikkeling ten positieve te beïnvloeden. Hiervoor kan men zich bedienen van een speelruimte die nog veel omvattender is dan cyberspace, die van de menselijke verbeelding. Deze heldere en prettig geschreven bundel nodigt u daar zeker toe uit.

Prof.dr. P.M.F. Oomen e.a., *Cyberspace. Zijn, denken en bewegen in een grenzeloze wereld*, Valkhof Pers, Nijmegen, 160 p., €13,90